

20.Slavinska, A. L., Syrotenko, O. P. (2019). Zastosuvannia fraktalnoi struktury v ornamentakh ukrainskoi natsionalnoi vyshyvky [Application of fractal structure in ornaments of Ukrainian national embroidery]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Serii «Tekhnichni nauky». №5. S. 57-63. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/11-8.pdf> [in Ukrainian]

21.OBJ-faily: rozuminnia yikhnoho vykorystannia ta zastosuvannia v 3D-modeliuvanni [OBJ files: understanding their use and applications in 3D modeling]. URL: <https://www.adobe.com/ua/products/substance3d/discover/what-are-obj-files.html#> [in Ukrainian]

22.L-systema shcho tse take [What is the L-system]. URL: <https://spinthe.owena.cx.ua/articles/l-sistema-shho-ce-take.html> [in Ukrainian]

23.Apophysis Tutorials. URL: <https://mfcreative.co.uk/apophysis/apophysis-tutorials/> [In English]

24.Inkscape. Draw Freely. URL: <https://inkscape.org/learn/> [In English]

25.Using Inkscape with Cutters/Plotters. Using Inkscape with any kind of digital cutter/plotter, CNC, Gcode, Laser, EggBot, etc. URL: <https://inkscape.org/forums/cutplot/> [In English]

26.Wang, W., Zhang, G., Yang, L. et al. (2019). Research on garment pattern design based on fractal graphics. J Image Video Proc. 29. DOI: <https://doi.org/10.1186/s13640-019-0431-x> [In English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

УСОВ Валентин – доктор фізико-математичних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та дизайну Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: система вищої освіти, професійна підготовка майбутніх вчителів технологій, інформатики та фахівців зі сфери дизайну одягу та комп'ютерного дизайну, матеріалознавство конструкційних матеріалів, фізика приладів, елементів і систем.

ШКАТУЛЯК Наталія – кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри прикладної матема-

тики та інформатики Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: система вищої освіти, професійна підготовка майбутніх вчителів інформатики та прикладної математики, матеріалознавство конструкційних матеріалів

ТКАЧУК Олена – кандидат фізико-математичних наук, викладач фізико-математичних дисциплін Одеського технічного фахового коледжу Одеського національного техно-логічного університету.

Наукові інтереси: система вищої освіти, професійна підготовка майбутніх фахівців у сфері інформаційних технологій, фізика твердого тіла.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

USOV Valentin – Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Head of the Department of Professional Education and Design of the State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky».

Scientific interests: higher education system, professional training of future teachers of technology, computer science and specialists in the field of clothing design and computer design, materials science of structural materials, physics of devices, elements and systems

SKATULYAK Natalia – Candidate of physical and mathematical sciences, PhD, Associate Professor at the Department of Applied Mathematics and Informatics of the State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky».

Scientific interests: system of higher education, professional training of future teachers of informatics and applied mathematics, materials science of structural materials.

TKACHUK Olena – Candidate of physical and mathematical sciences, PhD, teacher of physical and mathematical disciplines at Odessa Technical Vocational College of the Odessa National Academy of Food Technologies.

Scientific interests: system of higher education, professional training of future specialists in the field of information technologies, the solid state physics.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2026 р.

Стаття прийнята до друку 29.03.2026 р.

УДК 78.096:347.823.4-047.22

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-810-816

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

ПІВЕНЬ Микола –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри пошуку, рятування та спеціальної фізичної підготовки
Української державної льотної академії
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8777-0475>
e-mail: costaluka011@gmail.com

ЗАХАРОВА Оксана –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри пошуку, рятування та спеціальної фізичної підготовки
Української державної льотної академії
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8301-2060>
e-mail: sanusiazakharova@gmail.com

ЛОПАТЮК Олена –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри пошуку, рятування та спеціальної фізичної підготовки
Української державної льотної академії
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2086-6250>
e-mail: lopatakelenka@gmail.com

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ХАРАКТЕРУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я У МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

Питання формування психофізіологічної надійності льотного складу та його професійного здоров'я розглядається як важливий компонент системи забезпечення безпеки польотів та є науковою проблемою, яка потребує оптимального рішення залежно від тих чи інших умов сьогодення, при зміні яких виникає необхідність системного вдосконалення організаційно-дидактичних засад підготовки майбутніх авіаційних фахівців.

У статті обґрунтовується значущість фізичних вправ для формування професійного здоров'я майбутніх пілотів. Важливим кроком до конструктивної зміни стану професійного здоров'я курсантів-пілотів є впровадження особистісно зорієнтованої системи фізичної підготовки, яка ґрунтується на особистісних і професійних мотивах закріплення значущості засобів фізичної підготовки. За таких умов фізична підготовка може досягати своєї мети такою мірою, якою вона створює ситуацію затребуваності особистісного самовдосконалення, її компетентності. Система компетентісно орієнтованої фізичної і психофізіологічної підготовки майбутніх авіаційних фахівців виступає як своєрідна єдність змістовної, процесуальної і особистісної сторін спортивно-оздоровчої діяльності. З одного боку, вона виступає як навчальна проблема (завдання), що несе аспект виявлення і розкриття фізичних можливостей і впливів фізичних вправ на організм. З іншого – як система дій курсанта, що виходять у результаті на реалізацію і опредмечування сутнісних сил особистості, її спортивно-оздоровчої компетентності. Спортивно-оздоровчі компетентності виступають в якості механізму самовдосконалення особистості, її здатності вибудовувати свій внутрішній світ таким чином, щоб особистісні протиріччя і смисли у фізичній і психофізіологічній підготовці ставали рушійною силою у формуванні професійного здоров'я та провідною властивістю суб'єктності курсанта-пілота. Перспективами подальших наукових досліджень є експериментальна перевірка ефективності системи компетентісно орієнтованої фізичної і психофізіологічної підготовки в самотворенні особистості курсанта-пілота на етапі проходження тренінгових програм.

Ключові слова: професійне здоров'я пілота, особистісно зорієнтована система фізичної підготовки, спортивно-оздоровчі компетентності, автодидактичні навички самовдосконалення.

PIVEN Mykola –

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Associate Professor
of Search, Rescue and Special
Physical Training Department
Ukrainian State Flight Academy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8777-0475>
e-mail: costaluka011@gmail.com

ZAKHAROVA Oksana –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate
Professor of Search, Rescue and Special Physical Training Department
Ukrainian State Flight Academy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8301-2060>
e-mail: sanusiazakharova@gmail.com

LOPATIUK Olena –

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Associate Professor
of Search, Rescue and Special Physical
Training Department
Ukrainian State Flight Academy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2086-6250>
e-mail: lopatakulenska@gmail.com

ENSURING A PERSON-CENTERED APPROACH TO THE FORMATION OF PROFESSIONAL HEALTH IN FUTURE AVIATION SPECIALISTS

The article substantiates the importance of physical exercises for the formation of professional health in future pilots. An important step toward constructive improvement of the professional health of pilot cadets is the implementation of a person-centered system of physical training based on personal and professional motives that reinforce the significance of physical training means. Under such conditions, physical training can achieve its goal to the extent that it creates a situation in which personal self-improvement and the development of competence become necessary and in demand. The system of competence-oriented physical and psychophysiological training of future aviation specialists represents a specific unity of the content-related, procedural, and personal aspects of sports and health-related activities. On the one hand, it functions as an educational problem (task) that involves identifying and revealing physical capabilities and understanding the effects of physical exercises on the human body. On the other hand, it represents a system of actions performed by the cadet that ultimately lead to the realization and objectification of the essential capacities of the personality and the development of sports and health-related competence. Sports and health-related competencies act as a mechanism for personal self-improvement and reflect the individual's ability to structure their inner world in such a way that personal contradictions and meanings arising in physical and psychophysiological training become a driving force in the formation of professional health and a leading characteristic of the subjectivity of a pilot cadet. Prospects for further scientific research include experimental verification of the effectiveness of the system of competency-oriented physical and psychophysiological training in the self-development of the personality of a cadet pilot at the stage of completing training programs.

Keywords: professional health of a pilot, person-centered system of physical training, sports and health competencies, autodidactic self-improvement skills.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Наукова спільнота і міжнародні авіаційні організації наголошують, що професійне, здоров'я

пілота є критично важливим чинником системи безпеки польотів. Особливості професійної діяльності пілота, які пов'язані з впливом значних психофізіо-

логічних навантажень, виснажливим розкладом польотів, зміною часового поясу, високою відповідальністю за результати діяльності і безперервним тиском польотного завдання негативно впливають на стан здоров'я пілота. За даними ІСАО 60-75% випадків тимчасової втрати фізичної працездатності льотного складу пов'язані з гострими функціональними порушеннями організму [1]. Водночас, навіть поодинокі випадки функціональної непрацездатності можуть створювати потенційну загрозу для безпеки польоту, особливо у ситуаціях, що виникають у складних фазах польоту. У зв'язку з цим питання формування психофізіологічної надійності льотного складу та його професійного здоров'я розглядається як важливий компонент системи забезпечення безпеки польотів та є науковою проблемою, яка потребує оптимального рішення залежно від тих чи інших умов сьогодення, при зміні яких виникає необхідність системного вдосконалення організаційно-дидактичних засад підготовки майбутніх авіаційних фахівців.

Науковці, хто сьогодні досліджує цю проблему одноетапні в тому, що основою організаційно-дидактичних умов формування психофізіологічної надійності виступає системна організація фізичної підготовки, ядром якої є сама особистість курсанта-пілота, її здатність до самозмін, пошуку, засвоєння професійно важливих знань і компетенцій, умінь творчо використовувати їх за для вдосконалення здоров'я. Власне, окреслені компетенції – це властивості особистості, що формуються й вдосконалюються протягом життя, однак особливо інтенсивно в період навчання [2]. Це й зумовлює численні дослідження [3;4]. багатогранної організації розмаїття форм компетентісно орієнтованої навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, шляхів, засобів, методів і прийомів прояву самостійності в освітньому процесі, зокрема в організації компетентісно орієнтованої фізичної і психофізіологічної підготовки (далі КО Ф і ПФП) курсантів льотного закладу вищої освіти. То ж організація КО Ф і ПФП в льотному закладі вищої освіти розглядається у світлі вимог до особистості майбутнього авіаційного фахівця та модернізації освітнього процесу, перетворення його в найбільш дієвий засіб набуття курсантами не тільки спортивно-оздоровчих знань і навичок, а й формування в них компетентності володіння потенціалом фізичної і психофізіологічної підготовки на достатньо високому рівні та компетентності автономно проектувати свій подальший професійний і особистісний розвиток. Сами КО Ф і ПФП надає таку можливість та акцентує увагу на результатах освітнього процесу. Тут результат розглядається не як опанований обсяг та інтенсивність фізичного навантаження, а як спроможність особистості перетворювати раніше засвоєні знання й навички спортивно – оздоровчої діяльності для вдосконалення власного професійного здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових дослідженнях професійне здоров'я розглядається як інтегральна характеристика функціонального стану організму людини, її психічних процесів та адаптаційних можливостей, які забезпечують ефективність і безпеку професійної діяльності [5; 6]. У контексті авіаційної діяльності це поняття набуває особливого значення, оскільки ефективність роботи пілота залежить не лише від рівня професійної підготовки, а й від психофізіологічної надійності,

здатності до саморегуляції, швидкості сенсомоторних реакцій та рівня стресостійкості. Основні складові професійного здоров'я пілота: фізичне здоров'я (витривалість, адаптація до перевантажень, функціональний стан серцево-судинної та вестибулярної систем); психічне здоров'я (стресостійкість, емоційна стабільність, саморегуляція); психофізіологічне здоров'я (швидкість сенсомоторних реакцій, увага та її розподіл, працездатність у складних умовах; соціально-професійне здоров'я (командна взаємодія, відповідальність, професійна мотивація) [7].

Важливим чинником формування професійного здоров'я є освітній процес, у межах якого відбувається розвиток професійно важливих якостей майбутніх пілотів. Саме тому проблема формування професійного здоров'я розглядається у педагогіці як складова професійної підготовки фахівців небезпечних та відповідальних професій [8]. У цьому контексті особливого значення набувають дидактичні основи організації навчального процесу, які забезпечують розвиток фізичних, психічних і психофізіологічних ресурсів особистості. Як засвідчують наукові дослідження останнього десятиріччя для якісної професійної освіти важливе значення має розвиток психофізіологічної надійності майбутніх авіаційних [7; 12], як основи реалізації льотних навичок, особливо в нестандартних умовах польоту. Дослідниками цієї проблеми було обґрунтовано висновок про те, що фізична підготовка ефективно формує не тільки професійно важливі фізичні, психофізіологічні та психологічні якості але й особистісні здібності.

У міжнародній практиці підготовки авіаційного персоналу значна увага приділяється дослідженню людського фактору [9]. За даними International Civil Aviation Organization, більшість авіаційних подій пов'язана саме з людським фактором, що підкреслює необхідність системного підходу до підготовки авіаційних спеціалістів та формування їхньої психофізіологічної надійності [10]. У цьому контексті широко використовується концепція взаємодії людини та авіаційної системи, представлена у вигляді моделі SHELL, яка відображає взаємозв'язок між людиною, технічними засобами, програмним забезпеченням та середовищем діяльності [11].

Отже, дидактичні основи формування професійного здоров'я майбутніх пілотів ґрунтуються на системному поєднанні педагогічних, психологічних та медико-біологічних підходів. Реалізація відповідних методологічних засад у процесі професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців сприяє розвитку психофізіологічної надійності, формуванню професійно важливих якостей та здатності до саморегуляції. Це, у свою чергу, є важливою передумовою забезпечення безпеки польотів та ефективності функціонування сучасної авіаційної системи.

Разом із тим, організація фізичної підготовки в льотному закладі вищої освіти в традиційному її розумінні лише частково наближає нас до організації цілісного освітнього процесу, орієнтованого на особистісне зростання курсантів-пілотів. Ще не стало дидактичною нормою в процесі фізичної підготовки вбачати в особистості курсанта генератора освітнього процесу – суб'єкта міжпредметної інтеграції. Багато аспектів цієї важливої проблеми ще залишаються не дослідженими та потребують подальшого вивчення, систематизації та вдосконалення. До них відносимо

питання впровадження в освітній процес ефективних засобів і організаційних форм формування базових конструктивних професійного здоров'я та особистісних рис, таких як відповідальність, цілеспрямованість, автономність, стійкість, волява загартованість, які в своїй єдності створюють внутрішні умови для прояву здатності продуктивної реалізації льотних навичок у високостресових умовах авіаційної діяльності, що є ключовим для успішної професійної самореалізації майбутніх пілотів. У зв'язку з цим особливо виразно постає роль саморуку курсанта-пілота в спортивно-оздоровчій діяльності. Асоціюючись з провідними цілями фізкультурної компетентності, саморух у поєднанні з відповідними мотивами і реальними самовпливами може бути одним із детермінант процесу успішного формування професійного здоров'я та особистісного самовдосконалення в спортивно-оздоровчій діяльності – як наслідку актуалізації внутрішньо особистісних чинників.

Мета статті – висвітлення основних компонентів особистісно орієнтованої системи фізичної підготовки, які забезпечують трансформувальний вплив на особистість курсанта-пілота і, які створюють процес формування професійного здоров'я й особистісного вдосконалення змістовним, конструктивним і цілісним.

Виклад основного матеріалу досліджень. Надзвичайно продуктивним для формування професійного здоров'я й особистісного самовдосконалення в спортивно-оздоровчій діяльності виявився компонент, у якому чітко простежується роль зростання довірливості в самоорганізації занять [12]. Така самоорганізація занять фізичними вправами спрямована не тільки на формування динамічного здоров'я, професійного довголіття, психофізіологічної надійності але й на подолання суб'єктивних труднощів в спортивно-оздоровчій діяльності й підвищення в курсанта-пілота впевненості у власних силах. Ця впевненість формується у процесі виконання фізичних вправ, рухливих ігор, естафет з елементами змагань, шляхом накопичення ігрового та рухового досвіду, створення ситуації успіху й ін. При цьому увага у більшості випадків сконцентровується не на голах, секундах очка, а на власному зростанні в процесі занять, в процесі виконання вправ, зокрема, в здатності перетворювати та перевершувати себе в практичних діях. Інакше кажучи, перевершуючи себе в процесі занять курсанти вдосконалюють свій психофізіологічний ресурс, свої волевільні якості, отримують досвід емоційної саморегуляції та адекватного самопізнання в окресленій діяльності. Лише у такий спосіб можна досягти постійного інтересу до регулярних занять фізичними вправами, незмінно підживлюючи цю зацікавленість психологічними компонентами, і таким чином вживатися в контекст особистісного самовдосконалення у вигляді успішного досвіду формування власного професійного здоров'я. Цей досвід стає ще й ментальною силою народження нового суб'єктивного бачення виділеного контексту і себе трансформованого в новий стан – творчого пошуку смислів, закладених в регулярних заняттях фізичними вправами. За цих обставин закономірним буде перехід до організації такого змісту фізичної підготовки, в якому максимально враховуються можливості майбутніх авіаційних фахівців до саморуку в спортивно-оздоровчій діяльності, коли аудиторні заняття з фізичної підготовки виступають

певним еталоном можливостей, згідно з яким особистість фіксує процес свого фізичного розвитку як розгортання внутрішньо особистісних ресурсів та уточненні бачення себе дієвою особою в системі професійних цінностей на перспективу, тобто своєрідною моделлю бажаного майбутнього, з параметрами якої курсант погоджує процес формування професійного здоров'я й особистісного самовдосконалення вже в рамках самостійних занять.

Отже, зазначені обставини та цілий ряд зовнішніх і внутрішніх чинників ініціюють інтегративний характер модернізації освітнього процесу, перетворення його в найдієвіший засіб підвищення якості формування професійного здоров'я. Необхідність модернізації системи фізичної підготовки в льотних вищій освіти потребує методологічного підґрунтя, яке дозволить усвідомити всю повноту і цілісність інтеграційних установок у формуванні професійного здоров'я та довести їхнє гуманістичне спрямування – розвиток особистості курсанта із сформованими спортивно-оздоровчими та особистісними компетенціями. Саме тому, проблема формування професійного здоров'я курсанта-пілота у контексті компетентного підходу виходить сьогодні на рівень пріоритетних в авіаційній галузі і вищій школі, зокрема.

Аналіз наукових джерел та результатів педагогічної практики дає нам змогу визначити, що безпосередньо проблема організації компетентісно орієнтованої фізичної і психофізіологічної підготовки курсантів льотних ЗВО, як самостійної наукової проблеми, не досліджувалася. Натомість у спеціальній та психолого-педагогічній науці проблема формування фізкультурно-оздоровчих компетенцій особистості знайшла відображення при розв'язанні широкого кола теоретичних і прикладних питань. В останні роки в її дослідженні склалася стійка тенденція до зближення методологічних позицій в еволюції: від поелементного до цілісного системно-структурного підходу, від системно-структурного до комплексного. Ця тенденція, як загальнометодологічна основа дослідження фізкультурно-оздоровчих компетенцій та компетенцій психофізіологічної надійності в системі професійної освіти майбутніх авіаційних фахівців, дає нам підстави вести мову про розкриття етапів «перетворення» курсанта на суб'єкта навчальної діяльності, на суб'єкта власного «Я».

Важливим кроком до конструктивної зміни стану професійного здоров'я курсантів-пілотів є впровадження особистісно зорієнтованої системи фізичної підготовки, яка ґрунтується на особистісних і професійних мотивах закріплення значущості засобів фізичної підготовки для формування психофізіологічної надійності. За таких умов фізична підготовка курсантів академії особистоможе досягати своєї мети такою мірою, якою вона створює ситуацію затребуваності особистісного самовдосконалення особистості, її компетентності. Створення умов, які сприяють тому, щоб при регулярних заняттях фізичними вправами формувалась компетентісна сфера особистості курсанта – провідне завдання розвитку і модернізації системи фізичної і психофізіологічної підготовки курсантської молоді. Особистісно зорієнтована ситуація у системі компетентісно орієнтованій фізичній і психофізіологічній підготовці майбутніх авіаційних фахівців виступає як своєрідна єдність змістовної, процесуальної і особис-

тій сторін спортивно-оздоровчої діяльності: з одного боку, вона виступає як навчальна проблема (завдання), що несе аспект виявлення і розкриття фізичних можливостей і впливів фізичних вправ на організм; з іншого – як система дій курсанта, що виходять у результаті на реалізацію і опредмечування сутнісних сил особистості, її спортивно-оздоровчої компетентності.

Оскільки є очевидним, що до виокремленого переліку спортивно-оздоровчих компетенцій мають бути включені не тільки типові конструкти психолого-педагогічного та фізкультурного знання, так і порівняно нові, утворені шляхом міждисциплінарного синтезу. То на разі варто говорити саме про новий міждисциплінарний конструкт спортивно-оздоровчих компетенцій, які носять не тільки предметно-направлений але й суб'єктивно орієнтовний характер: мотиваційно – цільова компетенція, компетенція практичного, теоретичного та методичного забезпечення загального та спеціального напрямку фізичної підготовки, автодидактична, рефлексивна, вольова та креативна компетентності.

Мотиваційно – цільова компетентність – це мотиваційно-ціннісне ставлення курсанта до фізичної підготовки, усвідомлене самовизначення на здоровий спосіб життя, фізичний саморозвиток, на самоперевершування себе самого в досягненні цілей фізичного вдосконалення, на потребу в регулярних заняттях фізичними вправами, в оволодінні системною практичних навичок, що забезпечують психофізіологічну надійність та психологічну готовність до майбутньої льотної професії, в оволодінні методикою ефективного формування професійного здоров'я.

Компетентність практичного, теоретичного та методичного забезпечення загального та спеціального напрямку фізичної підготовки – забезпечує оволодіння курсантами понятійно-термінологічним апаратом методики системної організації фізичної і психофізіологічної підготовки, особистісно орієнтованим вибором коригуючої фізичної підготовки, що спрямована на розвиток недостатньо розвинутих фізичних, психологічних та психофізіологічних якостей, системою методичного інструментарію фізичної і психофізіологічної підготовки (форми, методи, засоби й ін.) з метою самостійного вдосконалення стану психофізіологічної надійності й психологічної готовності до льотної професії; презентує фізкультурну і психолого-педагогічну освіченість та озброєність особистості курсанта навичками здорового способу життя і вдосконалення ресурсів власного організму.

Автодидактична компетентність – самостійність курсанта в спортивно-оздоровчій діяльності являється важливою умовою, яка забезпечує трансформувальний вплив на особистість і, яка робить процес формування професійного здоров'я й особистісного вдосконалення змістовним, конструктивним і цілісним.

Рефлексивна компетентність – взаємопов'язані й взаємозалежні аналітико-прогностичні вміння забезпечення перспектив розвитку професійного здоров'я, а також прогнозів продуктивності самостійних занять фізичними вправами, подолання особистісних і професійних криз, усвідомлення власних ресурсів.

Вольова компетентність – визначає рівень розвитку вольових якостей та навичок подолання перешкод на шляху до вибраної мети, мобілізує особистісний потенціал на виконання прийнятих

завдань і програм розвитку професійного здоров'я й особистісного вдосконалення в спортивно-оздоровчій діяльності.

Креативна компетентність – складається з творчих умінь особистості курсанта, які забезпечують якісні самозміни в стані здоров'я і в процесі особистісного зростання, суттєво впливає на цілісність внутрішнього світу особистості, її духовну складову, концентрує її відповідальність в процесі самоорганізації занять фізичними вправами.

То ж, виходячи з вищевикладеного можна сказати, що спортивно-оздоровчі компетентності виступають в якості механізму самовдосконалення особистості, її здатності вибудовувати свій внутрішній світ таким чином, щоб особистісні протиріччя і смисли у фізичній і психофізіологічній підготовці ставали рушійною силою у формуванні професійного здоров'я, провідною властивістю суб'єктності курсанта-пілота. Саме такий шлях дозволить вмотивувати курсантську молодь до регулярних занять фізичними вправами, змінити ставлення до спеціально організованих занять у льотному закладі вищої освіти. Водночас це, певною мірою, реалізація психофізіологічних механізмів адекватної адаптації організму курсанта до випробувань в «небезпечній» професії. Від того настільки його організм буде здатний витримувати впливи середовища, активно оперувати внутрішніми умовами, настільки він буде готовий ефективно виконувати професійні завдання. Власне, психофізіологічні механізми, сформовані в процесі фізичної підготовки виступають як інструмент формування базових основ професійного здоров'я майбутніх пілотів.

Важливо наголосити, що ці механізми вважаються вихідною «точкою» у структурній композиції формування професійної надійності випускників УДЛА. За таких умов компетентісно орієнтована фізична і психофізіологічна підготовка може бути органічно інтегрована в систему професійної освіти курсантів-пілотів і своєю інтегрованою часткою – психофізіологічною надійністю, структурно вбудована в систему вищого порядку – професійної компетентності курсантів-пілотів та слугувати провідній цілі льотної закладу вищої освіти – якісній професійній освіті майбутніх авіаційних фахівців.

З огляду на суттєве значення засобів компетентісно орієнтованої фізичної і психофізіологічної підготовки для формування професійного здоров'я й особистісного зростання курсантів-пілотів важливою умовою є організація і планування спортивно-оздоровчої діяльності – її змісту, цілей, форм, способів організації й управління, поєднання операційних та мотиваційних аспектів. За цієї умови курсант-пілот з власної ініціативи, на підставі внутрішньої потреби виявлятиме суб'єктні якості в окресленій діяльності незалежно від зовнішніх спонукань. Визнаючи складну взаємодію вищезазначених аспектів в організації спортивно-оздоровчої діяльності, сучасні дослідження водночас переконливо доводять важливу роль у формуванні професійного здоров'я і розвитку особистості курсанта-пілота саме навчальних занять з дисципліни КО Ф і ПФП як першооснови для формування спортивно-оздоровчої компетентності, як містка до прояву самоорганізації занять фізичними вправами й трансформації її автодидактичної складової.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, організація в льотному закладі вищої освіти особистісно орієнтованої спортивно-оздоровчої діяльності за схемою: учбові заняття – самостійна робота за програмним матеріалом – фізкультурна самодіяльність – автодидактичні навички самовдосконалення є актуальною і інтегрованою в систему професійної освіти майбутніх авіаційних фахівців. Ця схема забезпечує цілісність педагогічного процесу компетентісно орієнтованої фізичної і психофізіологічної підготовки, в центрі якого стоїть особистість курсанта-пілота. Лише в особистісному контексті, зокрема у канві бути тим, хто постійно спонукає в собі розвиток система компетентісно орієнтованої фізичної і психофізіологічної підготовки набуває реалістичних обрисів дієвого процесу формування професійного здоров'я. Це основний шлях виникнення у свідомості курсанта-пілота смислоорієнтованої цінності професійного здоров'я як для успішної кар'єри, так і для трансформації власної особистості в суб'єкта особистісного самотворення. Перспективами подальших наукових досліджень є експериментальна перевірка ефективності системи компетентісно орієнтованої фізичної і психофізіологічної підготовки в самотворенні особистості курсанта-пілота на етапі проходження тренінгових програм.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. International Civil Aviation Organization. Manual on Flight Crew Fatigue Management (Doc 10151). Montreal: ICAO, 2020.
2. Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання: монографія. Житомир: Рута, 2016. 400 с.
3. Грибан Г. П., Тимошенко О. В., Гошко А. М., Скориї О. С. Педагогічне конструювання та проектування фізкультурно-оздоровчого процесу студентів в умовах модернізації системи фізичного виховання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт). Київ, 2017. Вип. 4 (85). С. 35–39.
4. Бойчук Ю. Д., Турчинов А. В. Сутність здоров'язбережувальної компетентності в контексті валеологічної парадигми. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2015. № 48–49. С. 180–186.
5. Бурлакова І. А., Шевяков О. В., Шрамко І. А. Психологічні засади професійного здоров'я фахівців. *Virtus*. 2020. № 48. С. 23–27.
6. Гнітько І. М. Еволюція підходів до сутності поняття «професійне здоров'я». *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 9–10. С. 87–92.
7. Макаров Р. М. *Психологія льотної праці: монографія*. Кіровоград: ДЛАУ, 2000. 384 с.
8. Півень М., Захарова О., Лопатюк О. Методика формування у курсантів-пілотів мотиваційно-ціннісного ставлення до фізкультурно-оздоровчої діяльності. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький, 2025. № 218. С. 191–195.
9. Petrilli T., et al. Fatigue in commercial pilots. *Aviation Psychology and Applied Human Factors*. 2016. Vol. 6, No. 2. P. 65–72.
10. International Civil Aviation Organization. Human Factors Training Manual. Montreal: ICAO, 2018.
11. SHELL Model. Human factors framework in aviation. In: International Civil Aviation Organization. Human Factors Training Manual (Doc 9683). Montreal: ICAO, 2018.
12. Півень М. І., Захарова О. В., Лопатюк О. В., Редозубов О. А. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх авіаційних фахівців фізкультурно-оздоровчої компетентності: монографія / за заг. ред. М. І. Півня. Кропивницький: УДЛА, 2025. 366 с.

тентності: монографія / за заг. ред. М. І. Півня. Кропивницький: УДЛА, 2025. 366 с.

REFERENCES

1. International Civil Aviation Organization (2020). Manual on Flight Crew Fatigue Management (Doc 10151). Montreal: ICAO. [in English]
2. Dubaseniuk, O. A. (2016). Teoriia i praktyka profesiinoi maisternosti v umovakh tsilozhyttievoho navchannia [Theory and Practice of Professional Mastery in the Conditions of Lifelong Learning]: monohrafiia. Zhytomyr: Ruta. 400 s. [in Ukrainian]
3. Hryban, H. P., Tymoshenko, O. V., Hoshko, A. M., Skoryi, O. S. (2017). Pedahohichne konstruiuvannia ta proektuvannia fizkulturno-ozdorovchoho protsesu studentiv v umovakh modernizatsii systemy fizychnoho vykhovannia [Pedagogical Design and Planning of the Physical Culture and Health Process of Students in the Conditions of Modernization of the Physical Education System]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 15: Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (Fizychna kultura i sport)*. Kyiv. Vyp. № 4 (85). S. 35–39. [in Ukrainian]
4. Boichuk, Yu. D., Turchynov, A. V. (2015). Sutnist zdoroviazberzhuvalnoi kompetentnosti v konteksti valeolohichnoi paradyhmy [The Essence of Health-Preserving Competence in the Context of the Valeological Paradigm]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*. № 48–49. S. 180–186. [in Ukrainian]
5. Burlakova, I. A., Sheviakov, O. V., Shramko, I. A. (2020). Psykholohichni zasady profesiinoho zdorovia fakhivtsiv [Psychological Foundations of Professional Health of Specialists]. *Virtus*. № 48. S. 23–27. [in Ukrainian]
6. Hnitko, I. M. (2018). Evoliutsiia pidkhodiv do sutnosti poniattia "profesiine zdorovia" [Evolution of Approaches to the Essence of the Concept of "Professional Health"]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*. T. 6. № 9–10. S. 87–92. [in Ukrainian]
7. Makarov, R. M. (2000). Psykholohiia lotnoi pratsi [Psychology of Flight Work]: monohrafiia. Kirovohrad: DLAU. 384 s. [in Ukrainian]
8. Piven, M., Zakharova, O., Lopatiuk, O. (2025). Metodyka formuvannia u kursantiv-pilotiv motyvatsiino-tsinnisnoho stavlennia do fizkulturno-ozdorovchoi diialnosti [Methodology for Forming Motivational and Value Attitudes of Pilot Cadets Toward Physical Culture and Health Activities]. *Naukovi zapysky. Seriiia: Pedahohichni nauky. Kropyvnytskyi*. № 218. S. 191–195. [in Ukrainian]
9. Petrilli, T., et al. (2016). Fatigue in Commercial Pilots. *Aviation Psychology and Applied Human Factors*. № 6(2). P. 65–72. [in English]
10. International Civil Aviation Organization (2018). Human Factors Training Manual. Montreal: ICAO. [in English]
11. International Civil Aviation Organization (2018). SHELL Model: Human Factors Framework in Aviation. In: Human Factors Training Manual (Doc 9683). Montreal: ICAO. [in English]
12. Piven, M. I., Zakharova, O. V., Lopatiuk, O. V., Redozubov, O. A. (2025). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia u maibutnikh aviatsiinykh fakhivtsiv fizkulturno-ozdorovchoi kompetentnosti [Theoretical and Methodological Principles of Forming Physical Culture and Health Competence in Future Aviation Specialists]: monohrafiia. Kropyvnytskyi: UDLA. 366 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ПІВЕНЬ Микола – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри пошуку, рятування та спеціальної фізичної підготовки Української державної льотної академії.

Наукові інтереси: проблеми індивідуального розвитку в оздоровчих фізичних навантажень; психофізіологічна та психологічна надійність для професійної діяльності.

ЗАХАРОВА Оксана – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри пошуку, рятування та спеціальної фізичної підготовки Української державної льотної академії.

Наукові інтереси: фізична та психофізіологічна підготовка авіаційних фахівців, формування фізкультурно-оздоровчої компетентності авіаційного фахівця.

ЛОПАТЮК Олена – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри пошуку, рятування та спеціальної фізичної підготовки Української державної льотної академії.

Наукові інтереси: формування професійно важливих якостей майбутніх авіаційних фахівців, інноваційні технології розвитку фізичного виховання та оздоровчих компетенцій.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

PIVEN Mykola – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Search, Rescue and Special Physical Training Department of Ukrainian State Flight Academy.

Scientific interests: problems of individual development in health-enhanced physical activities; psychophysiological and psychological reliability for professional activity.

ZAKHAROVA Oksana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Search, Rescue and Special Physical Training Department of Ukrainian State Flight Academy.

Scientific interests: physical and psychophysiological training of aviation specialists, formation of physical culture and health competence of an aviation specialist.

LOPATYUK Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Search, Rescue and Special Physical Training Department of Ukrainian State Flight Academy.

Scientific interests: forming professionally important qualities of future aviation specialists, innovative technologies for the development of physical education and health-improving competencies.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2026 р.

Стаття прийнята до друку 29.03.2026 р.

УДК 37.018.042-056.2/3(045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-816-824

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

АКСЬОНОВА Олена –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри суспільно-гуманітарної освіти та педагогіки виховання комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9765-8420>
e-mail: aksynova1@gmail.com

МІНАКОВА Ірина –

старший викладач кафедри менеджменту, психології та інклюзивної освіти комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3134-7213>
e-mail: irinaminakova2017@gmail.com

ШВЕЦЬ Ірина –

старший викладач кафедри менеджменту, психології та інклюзивної освіти комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7066-3778>
e-mail: shiwar72@gmail.com

СТРУКТУРНО-КОМПОНЕНТНІ МОДЕЛЬ ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

У статті здійснено теоретичне обґрунтування та розроблення структурно-компонентної моделі інклюзивної культури сучасного освітнього простору в умовах актуальних трансформацій української освіти. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення сутності інклюзивної культури в контексті цифровізації освіти, кризових суспільних змін, поширення змішаних і дистанційних форматів навчання, а також викликів воєнного часу. Наголошено, що сучасна інклюзивна культура виходить за межі забезпечення доступу до освіти осіб з особливими освітніми потребами та охоплює систему цінностей, моделей взаємодії, безпечного освітнього середовища, психоемоційної підтримки, цифрової доступності та адаптивної стійкості освітнього простору.

У процесі дослідження проаналізовано сучасні європейські та українські наукові підходи до трактування інклюзивної культури, визначено ключові тенденції її розвитку та узагальнено основні структурні компоненти. Встановлено, що сучасне розуміння інклюзивної культури базується на взаємодії ціннісно-нормативного, комунікативно-реляційного, організаційно-політичного, педагогічного, просторово-середовищного компонентів і компонента участі. Обґрунтовано необхідність доповнення традиційних підходів такими складниками, як психоемоційна безпека, цифрова інклюзивність та адаптивна стійкість, які набувають особливого значення в умовах нестабільності та кризових трансформацій.

Результатом дослідження стало створення структурно-компонентної моделі інклюзивної культури сучасного освітнього простору, що представлена як цілісна система взаємодії цінностей, освітніх практик, організаційних рішень і безпечного середовища. Визначено, що ядром моделі є гуманістичні цінності, а практичний рівень реалізується через комунікативні, педагогічні, організаційні та просторові механізми взаємодії. Зовнішній контур моделі утворюють компоненти психоемоційної безпеки, цифрової інклюзивності та адаптивної стійкості, які забезпечують здатність освітнього середовища зберігати доступність, включеність і підтримку учасників освітнього процесу в умовах кризових змін.

Практичну релевантність запропонованої моделі підтверджено результатами дизайн-сесії «Інклюзивна культура в освітньому просторі сьогодення», у межах якої учасники здійснювали професійне осмислення сучасних викликів інклюзивної освіти та розробили Маніфест інклюзивної культури. Результати онлайн-опитування та SWOT-аналізу засвідчили високий рівень